

Naturvidenskab eller ønsketænkning i åen

Mange års forsøg på at hindre oversvømmelser ved vandløb har ikke løst problemerne, snarere gjort dem værre. Vejen frem ligger i at respektere åens naturlove.

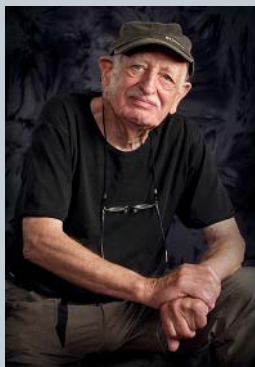

Foto: T. Wøik

Af Bent Lauge Madsen, Åmand emeritus exercens. bent@laugemadsen.dk

Videre læsning

Madsen, B.L.: Når marken bliver våd. Aktuell Naturvidenskab, 1-2008.

Madsen, B.L., 2010: The stream and beyond. In Eiseltova (Ed.). Restoration of lakes streams, floodplains and bogs in Europe, 145-184.

Madsen, B.L.: Styr oversvømmelserne med langsomme vandløb. Aktuell Naturvidenskab, 5-2011.

Vi dyrker korn og bygger huse i den del af engen, som vi fra gammel tid har kaldt å-sengen. Her hører åen rettelig hjemme en gang imellem. Da vi skilte åen fra sin å-seng, vidste vi, at vi gjorde det på lånt tid. Lånet er ved at løbe ud. Åen kommer, ubønhørligt, oftere og oftere tilbage på besøg i sin gamle seng.

Denne naturens orden er vanskelig at acceptere, når afgrøderne drukner og sommerhuset sejler væk. 27. marts i år tog politikere fra blå blok affære med beslutningsforslag til Folketinget (B 145): Heri står bl.a., at »Regeringen opfordres til at revidere lovgivningen, så det bliver muligt at tilpasse vandløbenes vandføringsevne.«

Et påtrængende spørgsmål er: Tilpasses til hvad – den naturvidenskabelige virkelighed eller den politiske ønsketænkning?

Mens vandplaner, der handler om økologien, kan laves uden megen faglig skelen til naturlove, så kan vi ikke komme uden om dem i vandløbsloven, der handler om vandets afledning. Vi kan kun tilpasse åens vandføringsevne inden for de begrænsninger, naturlovene, fx tyngdekraften, sætter. Selv jurister må bøje sig: »Vandløbene er underkastet naturlove, men samtidig af interesse for mennesker. Begge dele fører til, at bestemmelser, der træffes om vandløb, ad åre kan vise sig uhensigtsmæssige. En vandløbsrets afgørelse har derfor ikke samme retskraft som de fleste domme,« skrev Flemming Tolstrup, professor ved Landbohøjskolen, i bogen *Vand og vandløb* fra 1970. Afgørelserne er altså midlertidige. End ikke ejendomsretten er hellig for åen. Den må flytte skel. Uden erstatning.

De mange oversvømmede marker ved åen tyder på, at den en gang givtige opdyrkning af åens nærmeste omgivelser "ad åre har vist sig uhensigtsmæssig." Det er på tide, at marker og huse igen holder respektfuld afstand til åen.

Afstrømning med måde

Når en blikkenslager i det gamle Rom forgrenede blyrør, afstemte han de forskellige grenes radier efter hinanden, så vandet kunne løbe hensigts-

mæssigt. Princippet hedder i dag Murrays kubik-lov, og den er ikke til forhandling, når vi laver vandforsynings- eller kloaksystemer, eller når karkirurggen sætter nye blodårer ind. Åerne er en lige så vigtig del af vores infrastruktur som kloak-, og vandforsyningsnettet. Hvis åerne skal fungere hensigtsmæssigt, skal de behandles med samme respekt for deres naturlove.

Den naturlige å er sin egen blikkenslager. Åen konstruerer og vedligeholder selv sine løb. De er ikke bygget af fast metal, men af og på løs sand og ler, den selv har aflejret i å-sengen. Jo stærkere strøm, og jo større vanddybde, des mere sand kan åen løsne og flytte: Brinkerne skrider sammen, bunden rives op, sandet driver, vandet stiger. De problemer har åen på forunderlig vis selv styr på, når den får lov. Den minimerer kræfternes virke ved at forme en slynget, bred og lavvandet kanal, som den løber i "til hverdag". Og den har en sikkerhedsventil, der modererer fx tårbrudsvandføringer, så de ikke buldrer uhæmmet og ødelæggende gennem åen: Åen er ikke dybere, end at vandet breder sig over kanten, inden kræfterne bliver for stærke. Her i den flade eng, å-sengen, står vandet i kø, til der igen bliver plads i åen.

En ny vandløbslov må præcisere, at vedligeholdelse skal arbejde med, og ikke imod, åens egne, formgivende kræfter. Og at vi må tilpasse vores brug af de ånære arealer efter vandløbenes naturlove. Vil vi i stedet fortsat påtvinge åen vore love, vil den stritte imod. Åen er utrættelig, så længe vand vil løbe nedad.

Skæbnefællesskabet

Vandløb hænger sammen fra kilde til udløb i havet. Beboerne ved et å-system har fælles skæbne, et centralt begreb fra de tidligste vandløbslove. Ændrer vi åen et sted, har det konsekvenser nedstrøms. En opstrøms kommune eller landmand kan måske afhjælpe egne problemer, men regningen i form af øgede oversvømmelser, sendes til kommuner og landmænd nedstrøms. Lad os i en ny vandløbslov få helhedsadministration af et vandløbssystem, baseret på de naturlige grænser i stedet for kommunegrænserne. Det turde vel være rimeligt at give nedstrøms kommuner flest stemmer, proportionalt med oversvømmelses-risikoens økonomiske konsekvenser. ■